

בע"מ 7272/10 פלונית נ' פלוני (7.1.14); שופטים: חנן מלצר, ניל הנדל, דפנה ברק-ארז

האלימות לא משתלמת

האם ניסיון רצח של אישה על ידי בעלה צריך להשפיע על חלוקת הרכוש בין בני הזוג? • למרות הפיתוי ליצור סוף סוף הלכה ביחס לנסיבות המיוחדות הנזכרות בסעיף 8 לחוק יחסי ממון, הצליח בית המשפט העליון בפסק דין ייחודי ומעניין לספק צדק קונקרטי לצדדים בלי ליצור bad law נרחב

התייחסות ספציפית אחת בסעיף 8(2) לכושר הש-
תכרות הצדדים).

היעדר הפירוט בחוק יצר חוסר ודאות משפטית
ובאופן טבעי הביא לריבוי התדיינויות בקשר לפר-
שנות של אותן נסיבות מיוחדות.
למעשה, עד היום לא קיימת
פסיקה מנחה וברורה אשר לתוכן
ולכללים שיש לצקת למטבע הל-
שון "נסיבות מיוחדות".

על רקע המצב המשפטי
האמור הגיעה לפתחו של בית
המשפט העליון מחלוקת בקשר
לסעיף 8, אשר הנסיבות לה היו
קשות וחריגות במיוחד – הבעל
הורשע בניסיון לרצח האישה,
ונגזר עליו עונש מאסר ממושך.
במסגרת זו עלתה השאלה אם
ניסיון הרצח צריך להשפיע על

הכלל הקבוע בחוק יחסי ממון בין בני זוג,
תשל"ג-1973 (להלן: החוק) הוא איזון

שוויוני של הרכוש שצברו בני הזוג במשך הנישואים.
במסגרת סעיף 8 לחוק נקבע לכלל זה חריג מוגבל

בהיקפו, המקנה לערכאות השי-
פוטיות שיקול דעת, בהתקיים
"נסיבות מיוחדות", לאזן את
רכוש הצדדים באופנים שונים,
המביאים בסופו של דבר לס-
טייה מהכלל האמור – דהיינו,
לחלוקה לא שוויונית של הרכוש.
תתי-סעיף 8 לחוק פורטים את
סמכויותיהן המיוחדות של הע-
רכאות השיפוטיות אשר לאופן
החלוקה, אך אין במסגרת סעיף
8 התייחסות לשאלה מהן הנסי-
בות המיוחדות המצדיקות את
השימוש בסמכויות אלה (למעט

כל אחד משלושת
השופטים הדגיש כי
עמדתו מצומצמת
למקרים של אלימות
חמורה בלבד וכי
שיקולים של אשם
במערכת היחסים הזוגית
נותרים מחוץ לאיזון
המשאבים, וטוב שכך

שלושת השופטים שישבו על המדוכה הסכימו פה אחד (וחזרו והדגישו) כי שיקולים של אשם במערכת היחסים הזוגית נותרים מחוץ לאיזון המשאבים. למרות זאת, שלושת השופטים אף קבעו פה אחד כי האלימות החמורה שנקט הבעל מצדיקה עשיית שימוש בשיקול הדעת שמקנה סעיף 8 לבית המשפט. הבדלי הדעות בין עמדות השופטים נבעו מהשאלה אם היסוד להתחשבות בהתנהגות אלימה במסגרת איזון המשאבים תלוי בהשפעתה על מצבו הכלכלי של בן הזוג המותקף.

השופטת ברק-ארז פתחה את חוות דעתה בפתרון קונקרטי וספציפי לנסיבות המקרה. לדודה, בנסיבות דנן קיים עיקרון מניעות ספציפי המשתיק את הבעל, שניסה לרצוח את האישה, מלטעון לזכויותיה הפנסיוניות. על פי עמדתה של השופטת ברק-ארז, מאחר שהבעל ביקש ליהנות מזכויותיה הפנסיוניות של האישה, אשר תשלומן תלוי בחייה, הרי שהניסיון לקפח את חייה, ובעקבות זאת אף לשלול את

חלוקת הרכוש בין בני הזוג. בערכאה הדיונית (בבית המשפט לענייני משפחה) נקבע כי יש לעשות שימוש בשיקול הדעת שמקנה סעיף 8 לבית המשפט רק ביחס לנסיבות שהן בעלות אופי כלכלי ואשר יש להן השלכה ישירה על היקף הרכוש. נסיבות המקרה דנן, כך נקבע, הן בעלות אופי מוסרי, ולפיכך קשות ככל שיהיו, הן אינן מצדיקות סטייה מכלל החלוקה השוויונית. בערעור אימץ בית המשפט המחוזי את הנמקותיה של הערכאה הדיונית.

אין חולק כי הנסיבות הקיצוניות והמקוממות של המקרה מעוררות את חוש הצדק הטבעי ואת השאלה אם יש להפוך את פסק הדין, לכל הפחות מטעמים שבצדק. אלא שכידוע, מקרים קשים עלולים ליצור "דין רע" ("hard cases make bad law"). בפסק דין ייחודי ומעניין הצליח בית המשפט העליון לספק צדק קונקרטי לצדדים, וזאת בניחות משפטית חריג ובלתי ליצור bad law.

זכאותה לפנסיה, מונע מהבעל שלא מימש את חפצו לטעון כי יש לראות באישה אדם חי לצורך השתתפות בזכויות הפנסיה שלה.

באופן רחב יותר קבעה השופטת ברק-ארז כי אלימות הפוגעת בזכותו של בן הזוג לשלמות הגוף או לחיים עולה במקרים מסוימים כדי שלילת אנושיותו של בן הזוג, ולפיכך שומטת את הבסיס לקיומה של מערכת יחסים בין הצדדים וממילא לקיומו של שיתוף רכושי. לדידה של השופטת ברק-ארז, אלימות היא איום חיצוני על קיומה של מערכת היחסים, ופעמים רבות היא תגובה לניסיון להביא מערכת יחסים אל סיומה. השופטת ברק-ארז מקפידה להדגיש כי ניתוח זה אינו נדרש לה לצורך ההכרעה במקרה הספציפי דנו, אך ככל שעמדתה תתקבל היא תהיה שמורה למקרים קיצוניים בלבד, שבהם יהיה ראוי לומר כי בן הזוג התוקף אינן את אנושיותו של זולתו. גם בקשר לכך מצמצמת השופטת ברק-ארז את עמדתה ומדקדקת כי אף במקרים חמורים כאמור מדובר בטענת "מגן" בלבד בתביעה להשתתפות בנכסי הקורבן. דהיינו, אפשר לעשות שימוש בשיקול הדעת המקנה סעיף 8 לבית המשפט רק כנגד טענה של בן זוג אלים המבקש ליהנות מפירות יגיע כפיו של בן הזוג הקורבן. מאידך גיסא, לא יהיה אפשר לעשות שימוש מקביל בעמדה זו כטענת "חרב" שניינה הגדלת חלקו של הקורבן ברכוש המשפחתי באופן כללי. השופט הנדל הגיע כאמור לאותה התוצאה של השופטת

ברק-ארז, אלא שלדידו את השאלה אם לעשות שימוש בסעיף 8 במקרים של אלימות חמורה יש לבחון לאור השפעת האלימות (או אי השפעתה) על תפקודו של בן הזוג המותקף כיצור כלכלי. לפי עמדתו של השופט הנדל, רק בנסיבות שבהן יוכח כי בן הזוג האלים מנע במעשיו הפוגעניים והחמורים מבן הזוג המותקף להטיב את שווי הנכסים המשפחתיים ולתרום את חלקו לבית, יתרופפו היסודות של ההסדר השוויוני. השופט הנדל הדגיש כי יש לתחום את השימוש בשיקול הדעת המוקנה לבית המשפט במ-

סגרת סעיף 8 רק למקרי אלימות חריפה עד שהיא בעלת השפעות כלכליות על בן הזוג הנפגע. לדידו של השופט הנדל (בניגוד לעמדתה של השופטת ברק-ארז), התנהגות אלימה פלילית אינה כשלעצמה מה הצדקה לשימוש בסעיף 8, ועל בן הזוג המותקף להוכיח את המרכיב הנוסף של פגיעה באוטונומיה שלו כיצור כלכלי.

השופט הנדל אף דן בפסק דינו בנטל ההוכחה המוטל על הקורבן, וקובע כי מדובר בנטל "קל". לדידו של השופט הנדל, על הקורבן לספק חומר ראיות ראשוני בלבד, שכן האלימות החמורה או המתמשכת יוצרת מניה וביה חזקה כי גרמה לפגיעה בתפקודו וביעילותו של בן הזוג המותקף כיצור כלכלי.

בתגובתה לעמדתו של השופט הנדל מציינת השופטת ברק-ארז כי במצבים שאפשר להוכיח כי אלימות השפיעה על מצבו הכלכלי של הקורבן, ברי כי אפשר להביא עובדה זו בחשבון במסגרת שיקול דעתו של בית המשפט לפי סעיף 8, וכי בכך אין כל רבותא. לדידה של השופטת ברק-ארז, עמדתו של השופט הנדל אינה פותרת במישרין את השאלה הנוגעת למקרים שבהם ההתנהגות האלימה לא הביאה לפגיעה כלכלית בבן הזוג הקורבן.

במסגרת פסק דינו מתייחס השופט הנדל אף הוא לפסק דינה של השופטת ברק-ארז, ובפרט בשימוש שעשתה בעיקרון המניעות. לדידו של השופט הנדל, שימוש בעיקרון המניעות עקב התנהגות לא ראויה של אחד מבני הזוג כדי לסטות מחלוקה שוויונית מעורר חשש כי יחזרו לזירה שיקולי האשם בפירוק מערכת היחסים.

השופט מלצר מבקש ליצור מעין עמדת ביניים בין עמדתה של השופטת ברק-ארז לעמדתו של השופט הנדל. לדידו של השופט מלצר, על הערכאה הדיונית לבדוק ראשית אם לאלימות החמורה (לאחר הרשעה חלוטה) יש השלכה על העצמאות הכלכלית הממשית של בן הזוג הנפגע, ואם לא קיימת פגיעה כלכלית, יהיה אפשר לעשות שימוש בסעיף 8 רק

חוות הדעת של שלושת השופטים מלמדות כי בית המשפט היה מודע היטב לסיכון כי הענקת צדק קוונקרטי לצדדים בנסיבות הקשות והחריגות של המקרה עלולה ליצור bad law

דפנה ברק-ארז

ניל הנדל

חנן מלצר

מפורשת כי חוות הדעת מדברות באלימות חמורה בלבד היו מבחנים אלה נתונים לפרשנויות שונות, וייתכן שהיו רלוונטיים להתנהגויות נוספות, פליגות או שאינן פליליות (זאת בניגוד למבחן המני-עות של השופטת ברק-ארז, שמדבר על מצבים של ניסיון לשלילת חיים בלבד). ברי כי לאור ההדגשה האמורה, פסק הדין אינו מו-תיר מקום לפרשנויות נוספות, וכאמור טוב שכן.

מחד גיסא משרה קריאת פסק הדין על הקורא תחושה של נוחות – "שתי ציפורים במכה אחת" – צדק קונקרטי לצדדים, לצד אי יצירת "דין רע" לכלל ציבור המתדיינים. מאידך גיסא, התחושה היא כי מאחר שפסק הדין עוסק בנסיבות חריגות, הכללים שנקבעו במ-סגרתו נתפרו כמעט למידותיו שלו, והם רלוונטיים למקרים חריגים שבשוליים. פסק הדין אינו מספק פתרו-נות וכללים מנחים למקרים השכיחים שעולה בהם שאלת "הנסיבות המיוחדות" ואינו פותר את חוסר הוודאות המשפטית בקשר לסעיף 8. למרות זאת אי אפשר להתעלם מהשיקולים שעמדו בפני בית המ-שפט, שהעדיף להמתין ביצירת הלכה מנחה ורחבה לנסיבות המתאימות כדי ליצור good law, ובנסיבות הקשות והחריגות שהובאו לפניו העדיף ליצור דין צר ומצומצם למקרים חריגים בלבד ולא ליצור bad law נרחב.

במקרים של אלימות קשה ביותר או ממושכת. חוות הדעת של שלושת השופטים מלמדות כי בית המשפט היה מודע היטב לסיכון כי הענקת צדק קונקרטי לצדדים, בנסיבות הקשות והחריגות של המקרה, עלולה להביא ליצירת "דין רע" (bad law). דהיינו, כי פסק הדין יגרום למדרון חלקלק ולפתי-חת הדלת להתחשבות בנסיבות של אשם במסגרת איזון המשא-בים. לפיכך שלושת השופטים, כל אחד בחוות דעתו, חזרו והדגישו כי עמדותיהם מצומצמות למ-קרים של אלימות חמורה בלבד, וכי שיקולים של אשם במערכת היחסים הזוגית נותרים מחוץ לאיזון המשאבים, וטוב שכן. כל אחד משלושת השופטים הבהיר בדרכו שלו כיצד ההתייחסות לאלימות במסגרת פסק דינו מו-בחנת משאלת האשמה ומתעלמת ממנה, ובכך הייחודיות של פסק

הדין. עם זאת, אי אפשר להתעלם מגון האשמה הטבוע באלימות באופן אינהרנטי, ומכאן החשי-בות של ההדגשה האמורה – כי פסקי הדין מצומ-צמים למקרי אלימות חמורה בלבד. לולא ההדגשה האמורה אולי היה אפשר לפרש את עמדות השופ-טים באופן החל אף על סיטואציות נוספות שאינן ראויות להיכנס בגדר סעיף 8. הדבר נכון הן למבחן שלילת האנושיות של השופטת ברק-ארז, הן למב-חן הפגיעה בבן הזוג כיצור כלכלי של השופט הנדל והן למבחן המשולב של השופט מלצר. ללא הבהרה

ללא הבהרה מפורשת כי חוות הדעת מדברות באלימות חמורה בלבד היו מבחנים אלה נתונים לפרשנויות שונות, וייתכן שהיו רלוונטיים להתנהגויות נוספות, פליליות או לא